

تحقیق توسعه پایدار در قالب مفهوم شهر دوستدار کودک

ایرج تیموری^{۱*}

اکبر اصغری زمانی^۲

شهریور روستایی^۳

محمدعلی کوشش وطن^۴

چکیده

فضاهای شهری طوری سازمان یافته‌اند که اغلب نیازهای کودکان در آن نادیده گرفته می‌شود. این در حالی است که کودکان عامل پیوند نسل‌های گذشته، حال و آینده در هر جامعه محسوب می‌شوند. هدف پژوهش بررسی وضعیت منطقه سه شهر تبریز یکی از مناطق دهگانه شهری، از لحاظ شاخص‌های کالبدی، اجتماعی-فرهنگی، محیطی و روانی به جهت مناسب بودن برای کودکان می‌باشد. تحقیق حاضر از نوع کاربردی است و روش جمع‌آوری داده و اطلاعات در آن اسنادی و پیمایش است. جامعه آماری پژوهش کلیه شهروندان منطقه سه شهر تبریز بوده، که از بین آنها ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مطالعه شده‌اند. در همین راستا شاخص شهر دوستدار کودک در قالب پرسشنامه و در ۴ بعد کالبدی، فرهنگی-اجتماعی، محیطی و روانی تنظیم شد. جهت تجزیه و تحلیل پرسشنامه با استفاده از تست تی تک‌متغیره، تست تی مستقل، آزمون رتبه‌بندی تک متغیره ویلکاکسون و آزمون کروسکال والیس استفاده شد. بررسی وضعیت منطقه سه از لحاظ شاخص‌های پژوهش، عدم مناسب بودن منطقه سه برای کودکان را نشان داد. همچنین نتایج نشان داد که بین نظرهای زنان و مردان تنها در شاخص محیطی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ که زنان نسبت به مردان منطقه سه را از لحاظ شاخص محیطی تاحدودی نامناسب‌تر برای کودکان ارزیابی کرده‌اند.

واژگان کلیدی: شهر دوستدار کودک، فضاهای شهری، توسعه پایدار، شاخص‌های محیطی، شاخص‌های کالبدی، شاخص‌های روانی.

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول) Email: iraj_teymuri@yahoo.com

۲- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز Email: azamani621@gmail.com

۳- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز Email: srostaei@tabrizu.ac.ir

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز Email: m.alikousheshvatan@gmail.com

مقدمه

بسیاری از کودکان ساکن در شهرها با تهدیدهای مختلفی نظیر خشونت، ناامنی و آلودگی روبرو می‌باشند. آنان در فضاهایی زندگی می‌کنند که به شدت توسط بزرگسالان و صرفاً برای گروه سنی خاصی سازمان‌یافته است؛ به طوری که اغلب نیازهای کودکان در آن نادیده گرفته می‌شود (National Institute of Urban Affairs, 2016: 1; Riggio, 2002: 46). این در حالی است که کودکان عامل پیوند نسل‌های گذشته، حال و آینده در هر جامعه محسوب می‌شوند. ایده و مفهوم شهر دوستدار کودک از اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی همزمان با مفهوم توسعه پایدار در قالب رعایت عدالت بین‌نسلی و درون نسلی، اشاعه یافت (Riggio, 2002: 45)، سپس طی سال ۱۹۹۶ در دومین کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد اسکان بشر، مقوله شهرهای دوستدار کودک با هدف ایجاد شهرهای قابل سکونت و مناسب برای کودکان در سرتاسر جهان به طور رسمی به عنوان یکی از اصول اسکان اعلام شد (Chan, Erling, Mizunoya, & Zaw, 2016: 2) که می‌توان از آن به عنوان ارجحیت دادن به ویژگی‌ها، شرایط و ارزش‌های کودکان در تصمیم‌گیری‌ها یاد کرد (UNICEF, 2009: 1). در واقع مقوله شهر دوستدار کودک یک جنبش جهانی است که از اجرایی شدن حقوق کودکان در سطح شهرها و جوامع حمایت می‌کند (UNICEF & Child Watch, 2011: 7). این جنبش ضامن و حافظ فرصت رشد کامل، دسترسی به منابع مورد نیاز جهت شکوفایی، محافظت و مراقبت در مقابل همه نوع سوء استفاده، استثمار و خشونت برای تمامی کودکان است. بنابراین در شهر دوستدار کودک، کودکان مورد توجه بوده و ارزشمند می‌باشند و جهت مشارکت در روند تصمیم‌گیری‌هایی که بر حیات آنان تأثیرگذار می‌باشد، تشویق می‌شوند (Arab Urban Development Institute, 2013: 5). از این حیث، یک ابزار قدرتمند و استراتژیک جهت پیاده‌سازی و افزایش آگاهی نسبت به حقوق کودک و از همه مهم‌تر فراهم کردن امکان شنیده شدن و مورد توجه قرار گرفتن کودکان است (UNICEF, 2017: 2) و در حالت کلی این طرح، اجرای کنوانسیون حقوق کودک را در سطحی که بیشترین تأثیر مستقیم را بر زندگی کودکان دارد ترویج می‌دهد (UNICEF, 2004: 1). در واقع شهر مناسب برای کودکان، شهری مناسب برای همه سنین است

(Sawsan, 2017: 3). پس هر چه محیط شهری صمیمانه و پذیرای کودکان باشد، آن‌ها خود را بیشتر متعلق به جامعه و محیط می‌دانند. همین فضاها اگر بیگانه با روحیات کودکان باشد، آنان را گریزان از شهر و جامعه خواهد ساخت، چرا که هر فرد محصول تکامل محیط و تربیت جامعه خود می‌باشد (نصیری نسب رفسنجانی، ۱۳۸۷: ۱۰۲).

امروزه حیات شهری شکل پیچیده‌ای به خود گرفته و شهر تبریز نیز بخشی از آن محسوب می‌گردد. با توجه به گفته کامیلوزیته^۱ که "شهر باید حافظ منافع و ضامن خوشبختی ساکنین خود باشد" (شیعه، ۱۳۹۲: ۲۹)؛ بنابراین شهر به‌عنوان یک سیستم پیچیده باید تأمین نیازهای تمام ساکنین خود را مورد توجه قرار دهد در این سیستم کودکان از اهمیت دوچندانی برخوردار هستند؛ چرا که در صورت ایجاد محیطی متناسب با نیازها و خواسته‌های کودکان، می‌توان تا حدودی آینده‌ای خوب برای ساکنین آن مکان متصور شد. به‌عبارتی، شهری که مناسب برای کودکان می‌باشد از ابعاد کالبدی، فرهنگی-اجتماعی، محیطی و روانی در سطح بالایی خواهد بود. عوامل مختلفی در شهر می‌تواند کیفیت حیات شهروندان بخصوص کودکان را تحت تأثیر قرار دهد، در این راستا با استفاده از شاخص‌های کالبدی، فرهنگی-اجتماعی، محیطی و روانی به بررسی وضعیت منطقه سه تبریز از دیدگاه والدین پرداخته خواهد شد؛ چرا که کودک برخی از مفاهیم و واژگان را طی جامعه‌پذیری آموخته و اطلاع درستی از خطر و امنیت بخاطر شرایط سنی ندارد. همچنین در دسترس بودن و آشنایی به منطقه سه تبریز، علت انتخاب آن به‌عنوان محدوده مورد مطالعه می‌باشد. در این راستا اهداف پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

۱- بررسی وضعیت منطقه سه تبریز از منظر شاخص‌های کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی به جهت مناسب بودن برای کودکان؛

۲- بررسی نظر والدین بر ابعاد اثرگذار شهر دوستدار کودک در منطقه سه تبریز.

در این راستا فرضیه‌هایی به شرح زیر تدوین شده است:

۱- منطقه سه شهر تبریز از لحاظ شاخص‌های کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی دوستدار کودک نمی‌باشد.

۲- بین نظرهای زنان و مردان برای شاخص‌های کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی از لحاظ مناسب بودن منطقه سه برای کودکان تفاوت وجود دارد.

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مختلفی در رابطه با شهردوستدار کودک انجام شده است. کیانی و اسماعیل‌زاده کواکی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان "تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان، مورد مطالعه: قوچان" بدین نتیجه رسیده‌اند که بیشتر کودکان در نقاشی‌هایشان شهری با فضای سبز، فضای بازی مناسب در سطح محله و بدون آلودگی را طراحی کرده‌اند (کیانی و اسماعیل‌زاده کواکی، ۱۳۹۱: ۵۹). غیاثوند و سهیلی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "بررسی ویژگی‌های شهر دوست‌داشتنی از نگاه کودکان؛ مورد مطالعه: منطقه دو شهرداری قزوین" بدین نتیجه رسیده‌اند که تردد در سطح شهر برای کودکان امری همراه با ترس و اضطراب می‌باشد (غیاثوند و سهیلی، ۱۳۹۲: ۶۶، ۵۹). متینی و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه خود تحت عنوان "معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک" معیارهایی برای طراحی محلات از جمله: خوانایی، دسترسی و نفوذپذیری، هویت، حضورپذیری و مشارکت را مطرح کرده‌اند (متینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۱). غفاری و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان "شهر دوستدار کودک؛ ارزیابی و مقایسه چگونگی پاسخگویی به اصول شهر دوستدار کودک در بافت‌های جدید و سنتی ایران؛ مورد مطالعه: شهرک سپاهان شهر و محله جوباره اصفهان" به شناسایی نقاط ضعف و قوت شهرهای جدید و سنتی و مقایسه آنها در راستای اصول و شاخص‌های شهر دوستدار کودک پرداخته‌اند. در نهایت نتیجه پژوهش نشان داده است که محله جوباره به عنوان محله‌ای قدیمی کودک-مدارتر می‌باشد (غفاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۲، ۲۷). صفوی مقدم و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای تحت عنوان "بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد" براساس نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داده‌اند که ۰/۳۶ درصد از تغییرات

موجود در احساس شادی کودکان، تابع متغیرهای مستقل است. این متغیرها عبارتند از مشارکت اجتماعی کودکان ۰/۴۱ درصد، احساس تعلق به شهر مشهد ۰/۲۴ درصد، متغیر احساس امنیت ۰/۱۱ درصد و برخورداری از خدمات و امکانات شهری ۰/۱۲ درصد (صفوی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۳). شهریزاده و مؤیدفر (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان "برنامه‌ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان؛ مورد مطالعه: شهر یزد" نشان داده‌اند که از بین معیارهای شهر دوستدار کودک، معیار ایمنی و امنیت در رتبه اول و از بین معیارهای خلاقیت، معیار خلاقیت معنایی رتبه اول را دارد. براساس این اولویت‌بندی با توجه به عوامل سوات^۱، برای استخراج راهبردها از ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی^۲ استفاده شده است. راهبرد مخاطب قرار دادن کودک در محیط، اولویت برتر را داشته که راهکارهایی مانند استفاده از مشارکت و تصمیم‌گیری کودکان در مورد شهر مطلوب آنها، استفاده از علائم راهنما برای جهت‌یابی کودکان در محله، استفاده از مبلمان در مقیاس کودک و استفاده از رنگ‌های شاد در فضاهای شهری می‌تواند در این مهم مؤثر باشد (شهریزاده و مؤیدفر، ۱۳۹۶: ۱۴۹). بروبرگ^۳ و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی تحت عنوان "ساختارهای شهری دوستدار کودک: مدل بالبری بازبینی شده" نشان داده‌اند که هیچ محیط دوستدار کودک وجود ندارد؛ ولی محیط‌های مختلف کارکردها و معانی مختلف را دارا می‌باشد (Broberg, et al. 2013: 110). اکاواتی^۴ (۲۰۱۵) در مطالعه خود با عنوان "خیابان‌های دوستدار کودک به عنوان زمین‌های بازی کودکان" به بررسی نقش و رابطه عناصر خیابانی در راستای خیابان‌های دوستدار کودک پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین فعالیت‌های کودکان در خیابان‌ها و جنبه‌های فیزیکی خیابان رابطه وجود دارد (Ekawati, 2015: 94). نتایج پژوهش قنبری آذرنبیر و همکاران (۲۰۱۵) با عنوان "شناسایی محیط‌های دوستدار کودک در محلات فقیرنشین" نشان می‌دهد که کودکان مکان‌های چالش‌انگیزتری را ترجیح می‌دهند. هم‌چنین فضاهای انعطاف‌پذیر، موقعیت‌هایی با شانس یافتن دوستان جدید را مد نظر دارند. علاوه بر این، آنها در محیط بازی خود عناصر

1- SWOT
2- QSPM
3- Broberg
4- Ekawati

طبیعی را دوست دارند (Ghanbari-Azarneir, 2015: 19). گوگمن و تاشچی^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان "دید و نظرات کودکان در مورد شهر دوستدار کودک، نمونه موردی: شهر ازمیر" نشان داده‌اند که فهم و تقاضای کودکان از یک شهر دوستدار کودک، مشابه و هم جهت با کودکان سرتاسر جهان است. همچنین با تحلیلی بر نظرات آنها به عواملی بدین شرح دست یافته‌اند: زمین‌های بازی وسیع و باز در نزدیک مساکن، وجود مکان و موقعیت‌هایی جهت بیان نظرات و خواسته‌ها، محیط مناسب برای بازی و حرکت که به دور از خطرات ترافیکی است، مکان‌های تمیز و آرامش‌بخش دارای تنوع رنگی، جذاب و دارای مسیر دوچرخه (Gökmen & Taşçi, 2016: 481).

بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که موضوع شهر دوستدار کودک در ایران بیشتر به صورت نظرخواهی از کودکان انجام شده که اکثراً از نقاشی و مصاحبه با خود کودکان بوده که به نوعی با روش تحلیل محتوا به نتیجه رسیده‌اند. در این پژوهش‌ها متغیرهایی نظیر مشارکت اجتماعی، احساس تعلق، امنیت، احساس شادی، خوانایی، دسترسی، نفوذپذیری، هویت، حضورپذیری، طراحی، فضای سبز، دسترسی به خدمات و تسهیلات، وجود مسیر دوچرخه و پیاده‌روی و بهداشت محیطی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. وجه تمایز تحقیق حاضر در این است که می‌خواهد دیدگاه والدین را در بررسی شهر دوستدار کودک مورد توجه قرار دهد.

مبانی نظری

کوین لینچ^۲ با پروژه رشد در شهرها، آغازگر بحث دخالت دادن کودکان در فرآیند طراحی فضاهای شهری در دهه ۱۹۷۰ می‌باشد. وی نظریات خود را در مورد برداشت الگوهای رفتاری کودکان نسبت به فضاهای شهری مطرح کرد (Moffat, 2002: 46). به عقیده لینچ کودکان بیش از آن که در مدرسه یاد بگیرند در بیرون از مدرسه و در جامعه می‌آموزند. از نظر جین جیکوبز نیز امنیت به‌ویژه برای زنان و کودکان از حضور نگاه‌ها در خیابان منتج می‌شود (کوین لینچ به نقل از کاشانی‌جو و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۴۳). جیکوبز بر این باور است که در فضاهای شهری، مهم‌ترین علائق کودکان در ایمنی خیابان، تنوع کاربری‌ها، شادابی

1- Gökmen and Taşçi

2- Kevin Lynch

و سرزندگی شهر خلاصه می‌گردد که کلید اصلی رفع نگرانی‌های اساسی والدین در مورد کودکان می‌باشد (جلیلی صدرآباد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۷). لوفور نیز دو اصل و حق اساسی را برای همه شهروندان قائل می‌باشد: حق تملک فضا و حق مشارکت شهری. حق مشارکت به شهروندان امکان دستیابی به تصمیماتی را می‌دهد که باعث تولید فضای شهری می‌گردد و حق تملک نیز شامل حق دسترسی، تصرف و استفاده از فضا و تولید فضای جدید منطبق با نیازهای مردم است (Lefebvre, 1996: 174). در وضعیت امروزی شهرها، مشارکت و برابری حقوق شهروندی در محدوده‌ای بسیار بسته عمل کرده و در اکثر موارد گروه کوچکی از اعضای یک جامعه، شهر را بر مبنای خواسته‌های خود تغییر شکل می‌دهند و فرم‌های شهری بر طبق نیاز این گروه پدیدار می‌شود (هاروی، ۱۳۹۴: ۳۸۳). از این رو می‌توان اذعان کرد که فرم‌های پدیداری در شهرها، دید بصری ساختار قدرت، اقتصاد، فرهنگ و غیره در طی دوره‌های زمانی مختلف می‌باشد (تیموری، ۱۳۹۱: ۲۰). بدیهی است که در چنین فضایی نیازهای افرادی که دارای قدرت نمی‌باشند در نظر گرفته نخواهد شد که در این میان آسیب‌پذیرترین طیف را کودکان تشکیل می‌دهند. برای مقابله با این مساله طی دهه‌های اخیر مفهوم حق به شهر^۱ به یکی از مفاهیم مهم در عرصه مطالعات شهری تبدیل شده است. در این راستا سازمان اسکان بشر ملل متحد^۲ و یونسکو^۳ تلاش کرده‌اند تا حق به شهر را به‌عنوان بخشی از دستور کار حقوق بشر مفهوم‌سازی نمایند. هدف این بود تا سیاست‌های شهری را که باعث ترویج عدالت، پایداری و جامعیت در شهر می‌شدند، تشویق نمایند. این تلاش باعث ایجاد منشورهایی شد که حق به شهر را بیان می‌کند (Purcell, 2013: 141). منشورهای حق حضور در شهر به شکل‌های گوناگون در سطوح متفاوت ملی، منطقه‌ای و شهری نمود پیدا کرده‌اند. از مهم‌ترین کوشش‌ها در جهت کاربست مفهوم حق به شهر در سطوح جهانی و منطقه‌ای، می‌توان به منشور جهانی حق به شهر اشاره کرد که از سوی سازمان‌های حقوق بشری محقق شده است (رفیعیان و الوندپور، ۱۳۹۵: ۳۲)؛ به طوری که در این منشور در ماده یک، بند اول آن بر حق برخورداری از حقوق شهروندی بدون تبعیض از جهت جنسیت، سن، نژاد و غیره را تأکید می‌کند (World

1- Right to the City

2- UN Habitat

3- UNESCO

Charter on the Right to the City, 2005: 2). حق به شهر نه تنها متضمن حق دسترسی و دستیابی به آنچه را که هست، بلکه بازتعریف شهری با تصویر متفاوت از برداشت‌ها و قرائت‌های نو از شهر می‌باشد (Dikeç & Gilbert, 2002: 70). در واقع این مفهوم به‌عنوان یک حق جهت بیان نظرات شهروندان در مورد فرآیندهای شهری، فضاها و چگونگی شکل دادن آنها به زندگی شهری به‌عنوان حق مشارکت فعالانه در شکل دادن دوباره به این فرآیندها و فضاها می‌باشد (Plyushteva, 2009: 86). در ادوار مختلف در زمینه طرح‌های شهری الگوهایی ارایه شده است که کودکان را مورد توجه قرار داده که در این محور کلارنس پری^۱ الگویی در سطح واحد همسایگی را به منزله محیطی اجتماعی-کالبدی برای توسعه مناطق مسکونی شهری پیشنهاد کرد. وی چهار عنصر اصلی را برای چنین محیطی تعریف کرد که شامل مدرسه ابتدایی، زمین بازی، فروشگاه‌های کوچک و ترکیبی از ساختمان‌ها، خیابان‌ها و خدمات عمومی با دسترسی ایمن برای پیاده بود (عینی‌فر، ۱۳۸۶: ۴۱). طرح کلارنس اشتاین^۲ نیز از جمله طرح‌هایی می‌باشد که در بعد محله مسکونی مطرح شده و مشخصاتی را در بر دارد که به نوعی به‌دنبال فراهم کردن محیطی با کیفیت برای کودکان می‌باشد، از جمله: فاصله نیم مایلی پیاده بین مدرسه ابتدایی و پارک‌های جنبی، عدم نفوذ خیابان‌های اصلی به واحدهای همسایگی، بن‌بست بودن خیابان‌های نواحی مسکونی که رفت و آمد سواره را محدود می‌نماید (شیعه، ۱۳۹۲: ۳۵). محله رادبرن در نیوجرسی آمریکا نمونه‌ای است که براساس واحد همسایگی پری ساخته شد؛ بعد از اجرای این طرح همان‌گونه که برنامه‌ریزان این طرح انتظار داشتند، فضاهای ایجاد شده در زمین‌های بازی، فضاهای بازی محوطه سبز مرکزی و دوربرگردان‌ها، محیط‌های ایمنی برای بازی کودکان به‌وجود آوردند که از آشپزخانه‌ها برای والدین قابل رویت بود. علاوه بر این فضاهای پیاده و ایمن، طرح رادبرن قابلیت رفتارهای مستقل و خوداتکا را برای کودکان شکل داد (عینی‌فر، ۴۱). از دیگر طرح‌های واحدهای همسایگی، الگوی واحد همسایگی انگلهارد^۳ می‌باشد که بر اساس سازمان سلسله مراتبی تسهیلات آموزشی بنا گردیده است.

1- Clarence Perry

2- Clarence Stein

3- Engelhard

علاوه بر این به استقرار زمین بازی در سطح محله نیز توجه داشته است که نشان از جایگاه خاص کودکان در این طرح را دارد (قربانی و امیر جلالی به نقل از خاکساری، ۱۳۹۴: ۵). اجلاس‌های بین‌المللی زیست‌پذیرسازی شهرها^۱ در سال ۱۹۸۵ پایه‌گذاری شد که هدف اساسی شهرهای زیست‌پذیر سلامتی کودکان می‌باشد، به طوری که باید یک شهر برای پایدار بودن باید از کودکان خود حمایت کرده و عشق به اجتماع و طبیعت را در آنان ارتقاء دهد، بدین‌سان کودکانی بزرگ می‌شوند که عاملان پایداری هستند. به عبارتی پایدارترین جامعه، جامعه‌ای است که کودکان سالمی را می‌پروراند. هم‌چنین شورای بین‌المللی ساخت زیست‌پذیر شهرها و انجمن ملی سازندگان شهر^۲ با مشارکت یکدیگر به دنبال توسعه اجتماع دوستدار کودک می‌باشند، تا از این طریق محلاتی نزدیک به طبیعت و فرصت‌هایی برای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری را فراهم نماید (صرافی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۷-۶۸).

شکل شماره ۱: شاخص‌های شهر دوستدار کودک

شاخص‌ها	
مسکن، دسترسی، فضای سبز و باز، نهادهای حمایت از خانواده، آموزش، حمل و نقل، حرکت و بازی، ملاقات با هم‌سن‌ها، هنر و فرهنگ، خدمات سلامت، نهادهای عدالت اجتماعی، دولت محلی و ارتباطات	کانادا
نرخ مرگ و میر کودکان، جرم، بیکاری نوجوانان، درصد کودکان تحت مراقبت، درصد کودکانی که در خانواده‌های تحت حمایت دولت زندگی می‌کنند، گزارشات سو استفاده از کودکان، درصد کودکان با مشکلات یادگیری، درصد کودکانی که در مدرسه شرکت دارند، محیط‌های عمومی که کودکان می‌توانند در آنها بازی کنند و درصد مادران نوجوان	هلند
مکان‌های ملاقات با افراد هم‌سن، همبستگی اجتماعی، تنوع امکانات برای فعالیت‌های جذاب، امنیت و آزادی حرکت، هویت اجتماعی و فضاهای سبز	دیوید دریسکل
مشارکت، وجود چهارچوب قانونی، توسعه استراتژی جامع و دقیق حقوق کودک، مکانیسم هماهنگی، اختصاص بودجه حمایتی، ارزیابی تأثیر قانون و سیاست‌ها بر کودکان، مؤسسات مستقل مدافع حقوق کودک، شناخته شده ساختن حقوق کودک و جمع‌آوری داده و اطلاعات در مورد وضعیت کودکان و حقوق آنها	یونیسف

1- The International Making Cities Livable Conferences

2- National Town Builders Association

چارچوب تئوریک تحقیق

در سطح جهان برای شهر دوستدار کودک شاخص‌ها و متغیرهای بسیاری بیان شده است. از جمله شاخص‌های مطرح شده توسط یونیسف (UNICEF, 2004: 4)، دریسکل^۱ (Driskell, 2008: 2)، شاخص‌های استفاده شده در کشور کانادا و هلند (UNICEF, 2017: a,c) اشاره کرد؛ شاخص‌های پژوهش حاضر از آنچه که در مبانی نظری و پیشینه پژوهش وجود دارد برگزیده شده است. در پیشینه پژوهش و مبانی نظری شهر دوستدار کودک، شاخص‌هایی به شرح شکل ۱ اشاره شده است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی

۱- شاخص کالبدی، دارای مؤلفه‌های ایمنی، دسترسی، همجواری، طراحی و رعایت استاندارد است که تعریف مفهومی و عملیاتی آنها به شرح زیر می‌باشد:

الف: ایمنی اشاره به موارد و عوامل محیطی دارد که در صورت عدم تأمین شرایط مطلوب، وقوع حادثه امری اجتناب‌ناپذیر است و خطرات به صورت بالقوه و بالفعل جان و مال حاضران، عابران و ناظران را تهدید می‌نماید (قربانی و جلالی، ۱۳۹۴: ۷). در پژوهش حاضر ایمنی آبفشان پارک‌ها و المان‌های شهری معرف‌های ایمنی هستند.

ب: دسترسی سهولت دسترسی به مکان که در قالب فاصله طی شده، زمان مورد نیاز، هزینه سفر و محل یک مکان در رابطه با مسیرهای حمل و نقل اندازه‌گیری می‌گردد (Kotlyakov & Komarova, 2007: 7). در این تحقیق فاصله مدارس از محل سکونت و دسترسی به فضاهای بازی معرف‌های دسترسی می‌باشد.

ج: همجواری گاهی اوقات فعالیت یک کاربری وابسته به فعالیت سایر کاربری‌ها است. که در این صورت میزان وابستگی و لزوم همجواری آن‌ها بررسی می‌شود. (پورمحمدی، ۱۳۹۲: ۱۱۶). در پژوهش حاضر همجواری با مکان‌های ناامن و همجواری مدارس با کاربری‌های ناسازگار معرف‌های همجواری هستند.

1- Driskell

د: طراحی و رعایت استاندارد عبارت است از سطح یا درجه کیفیتی که برای مقصود خاص، صحیح و کافی باشد. علاوه بر این استاندارد به معنی معیار، ملاک، میزان و حد مطلوب نیز آمده است (قنبری، ۱۳۸۹: ۶۰). در این تحقیق کیفیت کف‌سازی پیاده‌رو و محل باز کودکان، سازگاری المان‌های شهری با کودکان، چندان عملکردی بودن المان‌های موجود در فضاهای بازی کودکان و غیره، معرف‌های طراحی و رعایت استاندارد می‌باشد.

۲- شاخص فرهنگی- اجتماعی، دارای مؤلفه‌های آموزش، اعتماد اجتماعی، امنیت است که تعریف مفهومی و عملیاتی آنها به شرح زیر می‌باشد:

الف: آموزش مجموعه‌ای از رویدادهای به عمد ترتیب داده شده می‌باشد که برای حمایت از فرایندهای درونی یادگیری، طراحی شده است (گانیه و همکاران، ۱۳۷۴: ۳۲). در پژوهش حاضر آموزش نکات ایمنی توسط والدین، عملکرد رسانه‌های جمعی در آموزش کودکان و عملکرد وسایل بازی کودکان در آموزش، معرف آموزش هستند.

ب: اعتماد اجتماعی در سه حوزه خاص، عام و نهادی می‌باشد. که در این تحقیق اعتماد عام مورد بررسی قرار گرفته که شامل اعتماد به غریبه‌ها است (کیاکجوری و افراسیابی، ۱۳۹۱: ۱۵۲). در این تحقیق تفکر والدین بر رفتار افراد غریبه نسبت به کودکان و برخوردهای سوءاستفاده‌گرایانه، معرف‌های اعتماد اجتماعی می‌باشد.

ج: واژه امنیت در کاربرد عام به معنای رهایی از مخاطرات مختلف است. می‌توان گفت که امنیت در گرو دو چیز است: در وجهی، امنیت در گرو نبود خطر و در وجهی دیگر کسب فرصت‌ها و تضمین منافع و ارزش‌ها (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷). در پژوهش حاضر جرائم علیه کودکان، خشونت علیه کودکان، امنیت فضاهای بازی کودکان، امنیت ترافیکی کودکان و غیره، معرف‌های امنیت هستند.

۳- شاخص محیطی دارای مؤلفه‌های آلودگی و بهداشت است که تعریف مفهومی و عملیاتی آنها به شرح زیر می‌باشد:

الف: آلودگی از شاخص‌های ارزیابی کیفیت محیطی می‌باشد (Thomas, 2016: 181). آلودگی تولید مواد مضر در محیط زیست تعریف می‌گردد (National Geographic). در پژوهش حاضر سروصدا و آلودگی هوا معرف‌های آلودگی می‌باشد.

ب: براساس تعریف سازمان بهداشت جهانی، بهداشت صرفاً فقدان بیماری یا ضعف را شامل نمی‌شود، بلکه دربرگیرنده سلامت جسمی، روحی و اجتماعی است (Svalastog et al., 2017: 432). بهداشت در زمینه‌های مختلف فردی، روانی، محیطی و غیره مطرح است که در این تحقیق بهداشت محیطی مورد نظر قرار گرفته که عبارت است از تکوین نظم یافته، ارتقاء و اجرای معیارهایی است که شرایط خارجی مسبب بیماری، ناتوانی و سلب آسایش از انسان را کنترل می‌کند (حاتمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۵۶). در این تحقیق نظافت فضاهای بازی کودکان، وجود گیاهان سمی در پارک‌ها و غیره معرف‌های بهداشت هستند.

۴- شاخص روانی دارای مؤلفه‌های رنگ و زیبایی، خوانایی و تعلق خاطر مکانی است که تعریف مفهومی و عملیاتی آنها به شرح زیر می‌باشد:

الف: رنگ و زیبایی: رنگ بخشی از ادراک بینایی است که توسط مشاهده با چشم بتوان لکه‌ای مجرد از ساختارش را از لکه مجاور تمیز داد (گروتز، ۱۳۷۵: ۴۸۹). جنبه‌های زیبایی-شناسی رنگ‌ها عبارتند از:

۱- امپرسیون یا تأثیرات بصری که عبارت است از شناخت و استفاده از تأثیرات گوناگون رنگ‌ها و اختلاط آنها بر سیستم بینایی انسان؛

۲- اکسپرسیون یا گویایی احساس، که عبارت است از شناخت و استفاده از تأثیرات فیزیولوژیکی و روان‌شناختی رنگ بر سیستم عصبی انسان، اکسپرسیونیست‌ها معتقد به مؤثر بودن رنگ‌ها بر بیان احساسات گوناگون هستند؛

۳- کنتراسیون یا سمبولیک، که عبارت است از استفاده نمادگرایانه از رنگ‌ها (میرمقتدایی، ۱۳۷۷: ۱۲۵-۱۲۷). در این تحقیق جنبه اکسپرسیونیستی رنگ مورد بررسی است و نقاشی‌های فضاهای شهری، رنگ‌های بکار رفته در فضاهای شهری، تناسب نقاشی‌های شهری با کودکان و غیره معرف‌های رنگ و زیبایی می‌باشد.

ب: خوانایی در این تحقیق برای علایم و تابلوهای شهری مورد بررسی می‌باشد. تابلوهای راهنما برای جهت‌یابی به صورت نوشته و یا علایم گرافیکی در خیابان باید به نحوی باشد تا افرادی که دید محدود دارند، به راحتی این علایم راهنما را درک نمایند (قنبری، ۱۳۸۹: ۱۴۲). در پژوهش حاضر قابل فهم بودن تابلوهای راهنمای شهری، معرف خوانایی است.

ج: تعلق خاطر مکانی مقصود از مکان، جایی در سطح زمین می‌باشد که محدود به موقعیتی است با هویت و قابل شناسایی که دارای ارزش‌های ویژه و معین است. مکان علاوه بر بعد مادی، از بعد غیرمادی نیز برخوردار بوده که احساساتی در ساکنان خود ایجاد می‌نماید. به واسطه این احساسات، نوعی تعلق به مکان در افراد ایجاد می‌شود که منجر به شکل‌گیری هویت مکانی می‌گردد. این نیروی معنوی حس مکان نامیده می‌شود. به عقیده لینچ، حس مکان عاملی است که میان انسان و مکان ارتباط برقرار می‌کند. این حس عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می‌گردد (رهنما و نظری، ۱۳۹۱: ۳۱-۳۰). در این تحقیق توجه به نیاز و خواست کودکان در شکل‌دهی فضاهای شهری، معرف تعلق خاطر مکانی می‌باشد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت از نوع پژوهش‌های کاربردی است که جهت جمع‌آوری داده‌ها از روش پیمایش استفاده شده است و ابزار مورد استفاده برای این امر پرسشنامه است. جامعه آماری پژوهش کلیه شهروندان منطقه سه شهر تبریز است که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت آن بالغ بر ۲۲۹۴۷۴ نفر می‌باشد (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). روش نمونه‌گیری نیز به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای می‌باشد؛ به طوری که منطقه سه براساس ۲۹ محله موجود در آن تقسیم شده و سپس با توجه به تراکم جمعیت در بلوک‌های محلات، خانه‌ها به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند. اعتبار سئوال‌ات پرسشنامه به صورت اعتبار صوری برآورد شد. برای سنجش پایایی آن از روش آلفای کرونباخ پس از تکمیل ۱۰ درصد از کل نمونه برابر با ۳۸ پرسشنامه اقدام شد. طبق مبانی نظری و پیشینه تحقیق شاخص‌های شهر دوستدار کودک در ۴ شاخص با مؤلفه‌های مختلف در قالب پرسشنامه طراحی شد؛ که در

جدول (۱) ارائه گردیده است. که در آن شاخص کالبدی شامل ۴ مؤلفه ایمنی، دسترسی، همجواری و طراحی و رعایت استاندارد است که مؤلفه ایمنی با ۴ گویه، دسترسی با ۵ گویه، همجواری با ۸ گویه و طراحی و رعایت استاندارد با ۱۳ گویه به اندازه‌گیری وضعیت هر کدام از مؤلفه‌ها می‌پرداخت. شاخص فرهنگی - اجتماعی دارای سه مؤلفه آموزش، اعتماد اجتماعی و امنیت می‌باشد که مؤلفه آموزش با ۱۰ گویه، مؤلفه اعتماد اجتماعی با ۵ گویه و مؤلفه امنیت با ۱۳ گویه به اندازه‌گیری وضعیت هر کدام از مؤلفه‌ها می‌پرداختند. شاخص محیطی از دو مؤلفه آلودگی و بهداشت و بیماری تشکیل می‌شد. مؤلفه آلودگی با ۴ گویه و مؤلفه بهداشت و بیماری با ۶ گویه بود. آخرین شاخص مد نظر شاخص روانی است که در آن سه مؤلفه رنگ و زیبایی با ۶ گویه، خوانایی با ۳ گویه و تعلق خاطر با ۳ گویه قرار داشتند.

جدول ۱: مشخصات شاخص و مؤلفه‌های پژوهش

شاخص	مؤلفه	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
کالبدی	ایمنی	۴	۰/۷
	دسترسی	۵	
	همجواری	۸	
	طراحی و رعایت استاندارد	۱۳	
فرهنگی - اجتماعی	آموزش	۱۰	۰/۷
	اعتماد اجتماعی	۵	
	امنیت	۱۳	
محیطی	آلودگی	۴	۰/۶۳
	بهداشت و بیماری	۶	
روانی	رنگ و زیبایی	۶	۰/۷
	خوانایی	۳	
	تعلق خاطر	۳	

ضریب آلفای کرونباخ شاخص کالبدی برابر با ۰/۷، شاخص فرهنگی - اجتماعی برابر با ۰/۷، شاخص محیطی برابر با ۰/۶۳ و شاخص روانی برابر با ۰/۷ برآورد گردید. نمونه‌گیری

به صورت تصادفی بوده و پرسشنامه در سطح مراکز آموزشی پیش دبستانی و بین والدین توزیع یافت. تحلیل‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS 25 صورت گرفت.

یافته‌های توصیفی

در منطقه سه شهر تبریز از ۳۸۴ نفری که در این پژوهش مشارکت داشته‌اند ۱۹۶ نفر زن (۵۱ درصد) و ۱۸۸ نفر مرد (۴۸/۹۵ درصد) بوده‌اند. بیشترین فراوانی نیز متعلق به گروه سنی ۳۶ تا ۴۰ می‌باشد. میانگین سنی نمونه نیز ۳۷ با انحراف معیار ۷ می‌باشد. بررسی میزان تحصیلات نمونه مورد مطالعه در جدول (۲) نشان می‌دهد که افراد دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر بیشترین تعداد یعنی ۵۷ درصد از پرسش‌شوندگان را شامل می‌شوند.

تحصیلات	فراوانی	درصد
دیپلم و پایین‌تر	۲۱۹	۵۷
فوق دیپلم	۴۹	۱۱/۹
فوق لیسانس	۲۹	۷/۵
مجموع	۳۸۴	۱۰۰

یافته‌های تحلیلی

جهت بررسی نرمال بودن توزیع شاخص‌های پژوهش از آزمون کولموگروف اسمیرنوف^۱ استفاده شد. این آزمون در سطح ۰/۲ برای شاخص کالبدی معنی‌دار گردید که بیشتر از مفروض ۰/۰۵ می‌باشد. بدین جهت فرض نرمال بودن این شاخص تأیید می‌گردد. لذا از آزمون‌های پارامتریک برای آزمون فرضیه پژوهش استفاده گردید و برای بقیه شاخص‌ها که دارای توزیع نرمال نمی‌باشند، از آزمون‌های غیر پارامتریک استفاده شده است.

1- Kolmogorov-Smirnov

آزمون فرضیه‌ها و یافته‌های تحقیق

فرضیه اول پژوهش بدین صورت می‌باشد، که منطقه سه از لحاظ شاخص‌های کالبدی، اجتماعی-فرهنگی، محیطی و روانی دوستدار کودک نمی‌باشد. بدین امر بررسی شاخص‌های کالبدی و اجتماعی-فرهنگی، میانگین $4/5$ و انحراف معیار $0/53$ برای شاخص کالبدی و میانگین $4/6$ و انحراف معیار $0/59$ برای شاخص اجتماعی-فرهنگی را نشان داد، که عدم دوستدار کودک بودن منطقه سه از جهت این دو شاخص مشخص می‌گردد. جهت تایید این فرضیه از جانب آزمون‌های آماری به جهت نرمال بودن توزیع این شاخص‌ها از تست تی تک متغیره^۱ استفاده شد؛ این آزمون میانگین یک نمونه را با میانگین جامعه مشخص، مقایسه می‌کند (Cronk, 2008: 55). با معنی‌دار شدن این آزمون در سطح $0/000$ برای هر دو شاخص، نشان از تایید فرضیه اول پژوهش برای شاخص‌های کالبدی و اجتماعی-فرهنگی دارد. نتایج این آزمون در قالب جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج تست تی تک متغیره برای شاخص‌های کالبدی و اجتماعی-فرهنگی

شاخص	تی	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪ اختلاف
				کران پایین	کران بالا
کالبدی	۴۹/۳۹	۲۹۴	۰/۰۰۰	۱/۵	۱/۴
اجتماعی-فرهنگی	۴۷/۵۹	۲۹۴	۰/۰۰۰	۱/۶	۱/۷

جهت آزمون فرضیه اول برای شاخص‌های محیطی و روانی به جهت عدم نرمال بودن توزیع این شاخص‌ها، از آزمون رتبه‌بندی تک متغیره ویلکاکسون^۲ استفاده شد. این آزمون با استفاده از میانه مجموعه داده‌ها به عنوان ارزش از پیش تعریف شده در مورد فرضیه‌ها عمل می‌نماید (Mangiafico, 2016: 208-209). با معنی‌دار شدن این آزمون در سطح $0/000$ برای هر دو شاخص، فرضیه اول برای این شاخص‌ها نیز تأیید می‌شود. به عبارتی وضعیت منطقه سه به لحاظ شاخص‌های محیطی و روانی مناسب کودکان نمی‌باشد. نتایج این آزمون در قالب جدول (۴) ارائه شده است.

1- One Sample T-test

2- Wilcoxon signed-rank test

جدول شماره ۴: نتایج آزمون رتبه‌بندی تک‌متغیره ویلکاکسون

شاخص	تعداد	آماره آزمون	خطای استاندارد	آماره آزمون استاندارد شده	معنی‌داری
محیطی	۳۸۴	۴۳۸۸۷/۵	۱۸۹۹/۰۵۴	۶/۸۴۵	۰/۰۰۰
روانی	۳۸۴	۵۴۳۴۸	۲۰۴۰/۷۹۵	۹/۹۹۶	۰/۰۰۰

فرضیه دوم پژوهش بدین صورت می‌باشد که بین نظرهای زنان و مردان برای شاخص‌های کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی از لحاظ مناسب بودن منطقه سه برای کودکان تفاوت وجود دارد. جهت بررسی این فرضیه باید از نرمال بودن توزیع شاخص‌ها بین گروه‌ها اطمینان حاصل کرد. بدین جهت از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شد. براساس این آزمون فقط شاخص کالبدی برای هر دو گروه زنان و مردان دارای توزیع نرمال می‌باشد. که باید از آزمون‌های پارامتریک جهت آزمون آن استفاده کرد. بقیه شاخص‌ها با آزمون‌های غیرپارامتریک مورد سنجش قرار گرفته است.

جهت بررسی تفاوت بین گروه‌ها از تست تی مستقل^۱ استفاده شد. تست تی مستقل به بررسی تفاوت‌ها بین میانگین نمرات متغیر وابسته بین دو گروه یا وضعیت‌های مختلف می‌پردازد (Mayers, 2013: 138). بدین جهت که تست لوین معنی‌دار نشده است، واریانس بین گروه‌ها برابر است، که مناسب بودن داده‌ها برای این آزمون را نشان می‌دهد. با توجه به سطح معنی‌داری ۰/۸، که بیشتر از مفروض ۰/۰۲۵ می‌باشد، فرضیه پژوهش مبنی بر تفاوت نظر بین گروه زنان و مردان برای شاخص کالبدی رد می‌گردد. هم‌چنین میانگین این شاخص برای زنان ۴/۵۴ با انحراف معیار ۰/۵ و برای مردان ۴/۵۳ با انحراف معیار ۰/۵ می‌باشد که عدم تفاوت بین نظرات زنان و مردان را نشان می‌دهد. نتایج این آزمون در قالب جدول (۵) ارائه شده است.

1- Independent T-test

جدول شماره ۵: نتایج تست تی مستقل برای شاخص کالبدی بین گروه زنان و مردان

شاخص	تست لوین ^۱ برای برابری واریانس‌ها		تست تی برای برابری میانگین‌ها			
	اف	معنی‌داری تی	درجه آزادی	درجه معنی‌داری دو دمی	تفاوت میانگین	تفاوت خطای انحراف معیار
با فرض برابری واریانس کالبدی	۱/۹۷	۰/۱۶	۲۹۳	۰/۸	۰/۰۱	۰/۰۶
با فرض نابرابری واریانس	۰/۲۴	۰/۲۵	۲۸۴/۲۵	۰/۸	۰/۰۱	۰/۰۶

جهت بررسی تفاوت در شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی به جهت عدم نرمال بودن توزیع بین گروهی از آزمون کروسکال والیس^۲ استفاده شد. این آزمون در جستجوی تفاوت‌ها در امتیازهای متغیر وابسته بین سه گروه یا بیشتر از یک متغیر مستقل می‌باشد (Mayers, 2013: 482). این آزمون تنها برای شاخص محیطی معنی‌دار گردید، که نشانگر تفاوت نظر بین زنان و مردان در این شاخص می‌باشد. با توجه به میانگین ۴/۲۲ و انحراف معیار ۰/۵۹ برای زنان و میانگین ۴/۱۱ و انحراف معیار ۰/۵۵ برای مردان، مشخص می‌گردد که زنان نسبت به مردان، منطقه سه را از لحاظ شاخص محیطی تاحدودی نامناسب‌تر برای کودکان ارزیابی کرده‌اند. نتایج این آزمون در قالب جدول (۶) ارائه شده است.

1- Levene

2- Kruskal Wallis

جدول شماره ۶: نتایج آزمون کروسکال والیس

معنی‌داری	میانگین رتبه	گروه	شاخص
۰/۵	۱۴۵	زنان	اجتماعی- فرهنگی
	۱۵۱	مردان	
۰/۰۳	۱۵۶	زنان	محیطی
	۱۳۶	مردان	
۰/۲	۱۴۲	زنان	روانی
	۱۵۵	مردان	

نتیجه‌گیری

شکل‌گیری فضاهای شهری چه عمدا و چه سهوا توسط بزرگسالان مدیریت شده و باعث شده تا کودکان علی‌الخصوص کودکانی که در سن پایین هستند در محیط شهر در معرض آسیب‌های مختلفی قرار گیرند. در این راستا هدف اصلی بررسی وضعیت منطقه سه تبریز از منظر شاخص‌های کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی به جهت مناسب بودن برای کودکان و بررسی نظر والدین بر ابعاد اثرگذار شهر دوستدار کودک در منطقه سه تبریز بود. بررسی فرضیه اول پژوهش، مبنی بر دوستدار کودک نبودن منطقه سه شهر تبریز به لحاظ کالبدی اجتماعی، فرهنگی محیطی و روانی نشان داد که منطقه سه از لحاظ هر چهار شاخص مورد استفاده در این پژوهش، مناسب برای کودکان نیست. بررسی فرضیه دوم پژوهش، مبنی بر عدم تفاوت بین نظرهای زنان و مردان در مناسب بودن منطقه سه تبریز به لحاظ شاخص‌های کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و روانی برای کودکان نشان داد که بین نظرهای زنان و مردان تنها در شاخص محیطی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. با توجه به میانگین ۴/۲۲ و انحراف معیار ۰/۵۹ برای زنان و میانگین ۴/۱۱ و انحراف معیار ۰/۵۵ برای مردان، مشخص شد که زنان نسبت به مردان، منطقه سه را از لحاظ شاخص محیطی تاحدودی نامناسب‌تر برای کودکان ارزیابی کرده‌اند. نتایج به‌دست آمده در این پژوهش به‌خاطر نوع نگاه و استفاده از دیدگاه والدین متفاوت از پژوهش‌های قبلی بوده و در حقیقت در راستای تکمیل پژوهش‌های انجام یافته می‌باشد. در ادامه پیشنهادهایی ارائه می‌گردد که در

صورت عملی شدن آنها فضای شهری را هم مناسب بزرگسالان و هم مناسب کودکان خواهد بود:

- ۱- اصلاح وضعیت کف‌سازی پیاده‌روها جهت تسهیل رفت و آمد کودکان؛
- ۲- جداسازی مناسب مسیر سواره و پیاده جهت افزایش امنیت پیاده‌روی؛
- ۳- ایجاد المان‌های شهری چند عملکردی به‌طوری که دارای کارکرد تفریحی و آموزشی باشد؛
- ۴- حذف المان‌های شهری خطرناک و جایگزینی المان‌های شهری ایمن، بخصوص در فضاهای بازی کودکان؛
- ۵- تخصیص محل ویژه در پیاده‌روها برای جانمایی المان‌ها در راستای تسهیل پیاده‌روی و امنیت کودکان؛
- ۶- مکان‌یابی مناسب پارک‌های محلی و فضاهای بازی کودکان در فاصله پیاده‌روی مناسب برای کودکان؛
- ۷- استفاده از تکنیک‌های آرام‌سازی ترافیک مانند سرعت‌گیر و سنگفرش کردن معابر در مجاورت پارک‌ها و فضاهای بازی کودکان؛
- ۸- مکان‌یابی مناسب کودکانستان و مدارس ابتدایی به جهت تسهیل دسترسی و افزایش امنیت کودکان در رفت و آمد؛
- ۹- رعایت ارگونومی در المان‌های شهری همچون نیمکت‌ها، تا امکان استفاده کودکان از آنها در پارک‌ها و فضاهای سبز را براحتی فراهم نماید؛
- ۱۰- رسیدگی به وضعیت بهداشتی فضاهای شهری به‌ویژه فضاهای بازی کودکان؛
- ۱۱- استفاده از رنگ‌های شاداب در فضاسازی عمومی شهر؛
- ۱۲- توجه به قابل فهم بودن علائم و نمادها در فضاهای شهری برای مسیریابی کودکان؛
- ۱۳- تعبیه رمپ‌های استاندارد در فضاهای مورد نیاز شهر جهت سهولت تردد کودکان و کالسکه آنها؛
- ۱۴- تکریم کودک و احترام به حقوق کودکان در رسانه‌های جمعی.

منابع

- شیعه، اسماعیل (۱۳۹۲) *مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی شهری*، چاپ سی و سوم، تهران، دانشگاه علم و صنعت.
- پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۹۲) *برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری*، چاپ نهم، تهران، انتشارات سمت.
- تیموری، ایرج؛ فرهودی، رحمت‌الله؛ رهنمائی، محمدتقی و مهدی قرخلو (۱۳۹۱) ارزیابی پایداری اجتماعی با استفاده از منطق فازی؛ مطالعه موردی: شهر تهران، *انجمن جغرافیای ایران*، ۳۵، ۱۰: ۳۹-۱۹.
- جلیلی صدرآباد، سمانه؛ بهزادفر، مصطفی و امیرحسین یزدان نیاز (۱۳۹۴) نقش نورپردازی در حضورپذیری کودکان در پارک‌های شهری؛ نمونه موردی: زمین بازی کودکان پارک فدک تهران، *معماری و شهرسازی آرمان شهر*، ۸، ۲: ۱۳۳-۱۴۱.
- رفیعیان، مجتبی و نینا الوندی‌پور (۱۳۹۵) مفهوم‌پردازی اندیشه حق به شهر؛ در جستجوی مدلی مفهومی، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۶، ۲: ۴۷-۲۵.
- رهنما، محمدرحیم و محمدمحسن رضوی (۱۳۹۱) بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت در محلات شهر مشهد، *نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ۱۷، ۲: ۳۶-۲۹.
- شهری‌زاده، صدف و سعیده مویدفر (۱۳۹۶) برنامه‌ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان؛ نمونه موردی: شهر یزد، *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۸، ۲۸: ۱۷۱-۱۸۶.
- صرافی، مظفر؛ توکلی‌نیا، جمیله و حسن محمدیان مصمم (۱۳۹۳) *اندیشه‌های نو در برنامه‌ریزی شهری*، چاپ اول، تهران، موسسه انتشارات قدیانی.
- صفوی مقدم، سیده‌مریم؛ دخت بهمنی، محسن نوغانی و محمد مظلوم خراسانی (۱۳۹۴) بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد، *مجله علوم اجتماعی*، ۱۲، ۱: ۱۶۵-۱۴۳.
- عینی‌فر، علیرضا (۱۳۸۶) نقش غالب الگوهای عام اولیه در طراحی محله‌های مسکونی معاصر، *هنرهای زیبا*، ۳۲، ۳۲: ۳۹-۵۰.
- غفاری، علی؛ قلعه‌نوئی، محمود و خشایار عمادی (۱۳۹۳) شهر دوستدار کودک: ارزیابی و مقایسه چگونگی پاسخگویی به اصول شهر دوستدار کودک دریافت‌های جدید و سنتی ایران؛ نمونه موردی شهرک سپاهان شهر و محله جوباره اصفهان، *هویت شهر*، ۸، ۱۸: ۲۷-۳۸.

- قربانی، سحر و سیدامیر جلالی (۱۳۹۴) بررسی شاخص‌های ایمنی و امنیت در شهر دوستدار کودک؛ نمونه موردی محله زیتون شهر اهواز، *اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری، موسسه معماری و شهرسازی سفیران راه مهرازی*.
- قنبری، ابوالفضل (۱۳۸۹) *استانداردهای مبلمان شهری*، چاپ اول، تبریز، مهر ایمان.
- کاشانی جو، خشایار؛ هرزندی، سارا و ایلناز فتح‌العلومی (۱۳۹۲) بررسی معیارهای طراحی مطلوب فضای شهری برای کودکان؛ نمونه موردی: محله نظامیه تهران، *معماری و شهرسازی آرمان شهر*، ۶: ۱۱: ۲۳۹-۲۴۹.
- کربلایی حسینی غیاثوند، ابوالفضل و جمال‌الدین سهیلی (۱۳۹۲) بررسی ویژگی‌های شهر دوست‌داشتنی از نگاه کودکان؛ مطالعه موردی: منطقه دو شهرداری قزوین، *فصلنامه مطالعات شهری*، ۳: ۹: ۵۹-۶۸.
- کیاکجوری، سعید و حسین افراسیابی (۱۳۹۲) مطالعه اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در میان دانشجویان، *جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۱: ۲: ۱۴۳-۱۶۵.
- کیانی، اکبر و علی اسماعیل‌زاده کواکی (۱۳۹۱)، تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان، *باغ نظر*، ۹: ۲۰: ۵۱-۶۲.
- کلانتری خلیل آباد، حسین؛ اردلانی، روناک؛ سراجی، سروه و عطیه پوراحمد (۱۳۹۲)، برنامه ریزی فضاهای امن شهری مبتنی بر تفکیک جنسیتی با رویکرد CPTED؛ نمونه موردی: محله فرهنگیان شهر بناب، *مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، ۱۲: ۲۶-۱۵.
- گانیه آرام؛ بریگز، لسلی جی و ویگر والتر دلبیو (۱۳۷۴) *اصول طراحی آموزشی*، خدیجه علی‌آبادی، چاپ اول، تهران، انتشارات دانا.
- گروتر، ماکس (۱۳۷۵) *زیباشناختی در معماری*، جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- حاتمی، حسین؛ رضوی، سیدمنصور؛ افتخار اردبیلی، حسن و فرشته مجلسی (۱۳۹۲) *کتاب جامع بهداشت عمومی*، چاپ سوم، جلد اول، تهران، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی.
- متینی، مریم؛ سعیدی رضوانی، نوید و رضا احمدیان (۱۳۹۳) معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک؛ نمونه موردی محله فرهنگ مشهد، *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۴: ۱۵: ۹۱-۱۱۲.
- میرمقتدایی، رضا (۱۳۷۷) رنگ و نور در عوامل تصویری سطح شهر، *فصلنامه هنر*، ۳۸: ۱۳۷-۱۱۹.

- نصیری نسب رفسنجانی، مامک و فرح حبیب (۱۳۸۷) طراحی فضای شهری به مثابه ابزار آموزشی برای کودکان؛ نمونه موردی ایالات متحده آمریکا-نیویورک، *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱۰، ۴: ۱۰۱-۱۱۱.
- هاروی، دیوید (۱۳۹۴) *عدالت اجتماعی و شهر*، محمدرضا حائری، چاپ اول، تهران، سازمان فناوری و ارتباطات شهرداری تهران.
- Arab Urban Development Institute (2013) Building Child Friendly Cities in the Mena Region Resources for Implementers.
- Broberg, A. Kytta, M. & Fagerholm, N. (2013) Child-friendly urban structures: bullerby revisited, *Journal of Environmental Psychology*, 35 (9): 110-120.
- Chan, L. Erling, E. Mizunoya, S. & Zaw, H. (2016) A city fit for children: mapping and analysis of child friendly cities initiatives, *The Chinese University of Hong Kong, Centre for Rights and Justice Occasional Paper Series*, 35: 1-60.
- Cronk, B.C. (2008) *How to use SPSS a step-by-step guide to analysis and interpretation*, Fifth ed. Vol. 1, California, Pycszak publishing.
- Dikeç, M. & Gilbert, L. (2002) Right to the city: homage or a new societal ethics? *Capitalism Nature Socialism*, 13 (2): 58-74.
- Driskell, D. (2008) Creating better cities with children and youth; a manual for participation, Growing Up in Cities Program, UNESCO.
- Ekawati, A. (2015) Children-friendly streets as urban playgrounds, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 179: 94-108.
- Ghanbari-Azarneir, Sh. Anbari, S. Hosseini, B. & Yazdanfar, A. (2015) Identification of child-friendly environments in poor neighborhoods, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 201: 19-29.
- Gökmen, H. & Taşçi, B.G. (2016) Children's views about child friendly city (Case Study: Izmir), *Megaron*, 11 (4): 469-482.
- Kotlyakov, & Kunakhovich, M. (2007) *Elsevier's Dictionary of Geography*, First ed., UK, Elsevier.
- Lefebvre, H. (1996) *Writings on Cities*, E. Kofman, E. & E. Lebas, E, First ed., Massachusetts, Blackwell.
- Mangiafico, S. (2016) Summary and analysis of extension program evaluation in r, (1.15.0 ver.), New Jersey: Rutgers Cooperative Extension.

- Mayers, A. (2013) *Introduction to statistics and SPSS in psychology*, First ed., Vol. 1, Edinburgh, Pearson Education Limited.
- Moffat, D. (2002) Growing up in cities, *Places*, 15 (1): 46-49.
- National Institute of Urban Affairs. (2016) Indicators for Child friendly Local Development, I-Child. nationalgeographic.org, 6-12, Higher Ed.
- Plyusheva, A. (2009) The Right to the city and struggles over urban citizenship: exploring the links, *Amsterdam Social Science*, 1 (3): 81-97.
- Purcell, M. (2013) Possible worlds: Henry Lefebvre and the right to the city, *Journal of Urban Affairs*, 36 (1): 141-154.
- Riggio, E. (2002) Child friendly cities: good governance in the best interests of the child, *Environment & Urbanization*, 14 (2): 45-58.
- Sawsan, S.M. (2017) Integrating youth in city planning: developing a participatory tool toward a child-friendly vision of eastern wastani-saida, *Alexandria Engineering Journal*, 1: 1-13.
- Svalastog, A. L., Donev, D., Jahren Kristoffersen, N., & Gajović, S. (2017) Concepts and definitions of health and health-related values in the knowledge landscapes of the digital society, *Croatian medical journal*, 58, 6: 431-435.
- Thomas, D. (2016) *The Dictionary of Physical Geography*, First ed., UK, John Wiley & Sons Ltd.
- UNICEF. & Child Watch. (2011) The Child Friendly Community Assessment Tools, A Facilitator's Guide to the Local Assessment of Children's Rights.
- UNICEF. (2004) Building Child Friendly Cities a Framework for Action, UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF. (2009) Child friendly cities - Fact sheet.
- UNICEF. (a2017) Child and Youth Friendly Communities.
- UNICEF. (b2017) Child friendly cities and communities initiative, toolkit for national committees.
- UNICEF. (c2017) Indicators - Child Friendly Cities - The Netherlands.
- World Charter on the Right to the City (2005).